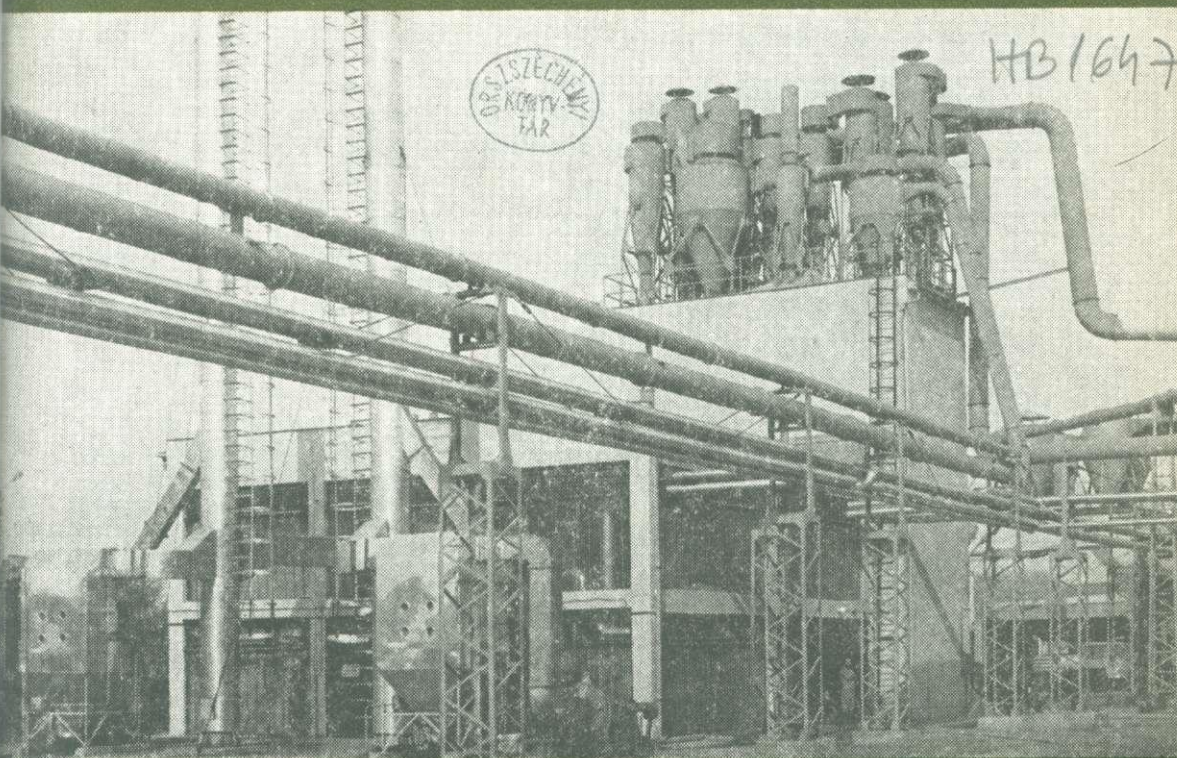

AZ ERDŐ

1988. JÚNIUS • XXXVII. ÉVFOLYAM 6. SZÁM

AZ 1862-BEN ALAPÍTOTT

ERDÉSZETI LAPOK

123. ÉVFOLYAMA

TARTALOM

Dr. Borsos Zoltán: Emlékezzünk Scherg Lőrincre, a magyar Spessart megteremtőjére —	237
Dr. Hüller István: A sárvári erdők bajor erdészeiről —	245
Dr. Solymos Rezső: Fahasználatunk helyzete — fakitermelési lehetőségeink —	249
Dr. Király László: Egy lehetséges jövő erdőkép —	258
Lavins, M.: Az erdei növényzet szintantropizálódása és változatlan erdőrésztetek fenntartása a Letti SZSZK-ban —	264
Agócs István: Az egészséges erdő —	265
Eszak-magyarországi erdők és velük kapcsolatos feladatok (V. Szabó Ferenc) —	268
Dr. Marosvölgyi Béla: Vizsgálatok fahulladékok brikketálására használt présgépek továbbfejlesztéséhez —	270
Sarkadi Sándor: A fahulladék energetikai hasznosításáról —	272
Jelics Pál: A fehérfűz felújítása —	273
Az akácmag-gazdálkodás problematikája (dr. Marjai Zoltán) —	274
Dr. Balázs István: Az apróvad elsőszámú közellensége: a róka! —	276
Az erdőmérnök-kutatásról (dr. Csöbörnyi József, dr. Tóth Árpád) —	280

Címkép: AKF 3/8 hulladék- és fűrészportüzeléses kazántelep a hajdúhadházi fűrészüzemben (ERFATERV-felvétel)
A hátlapon: Besenyszegi olasznyáras, vágáskorban 35 m magas (Jérôme R. felvétele)

СОДЕРЖАНИЕ

Д-р З. Боршош: Воспоминания о Шерг Лоринце	237
Д-р И. Хиллер: Шарпарские леса о баварских лесоводах	245
Д-р Р. Шоймош: Состояние отечественного лесопользования и возможности лесозаготовок	249
Д-р Л. Кирай: Одна из возможных картин о лесе	258
М. Лавинс: Изменение лесного растительного покрова и содержание неизменных лесных угодий в Литовской ССР	264
И. Агоч: Здоровый лес	265
Ф. В. Сабо: Леса Северной Венгрии и вопросы хозяйствования в них	268
Ш. Шаркади: Использование древесных отходов в энергетических целях	270
Д-р Б. Марошельди: Испытание прессов для производства брикетов из древесных отходов в целях их дальнейшего развития	272
Д-р З. Марьяи: Проблемы семеноводства акации белой	274
Д-р И. Балаж: Чем питается лиса?	276

CONTENTS

Borsos, Z.: Remembering Lőrinc Scherg —	237
Hüller, I.: About Bavarian foresters of the Sárvár Forest —	245
Solymos, R.: The general conditions of Hungarian logging — the allowable cut —	249
Király, L.: A potential scene of Forests (changing forests) —	258
Lavins, M.: Changing of forest plant cover and maintaining the the stable forest compartments in the Lettisk Socialistice Republic of USSR —	264
Agócs, I.: The healthy forest —	265
V. Szabó, F.: Forests in Northern Hungary and problems associated with them —	268
Marosvölgyi, B.: Studies on forther development of pressing machines used for briquetting wood residuals —	270
Sarkadi, S.: Using wood residuals for energy —	272
Marjai, Z.: Seed management of Robinia pseudoacacia —	274
Balázs, I.: What does the fox eat? —	276

AZ ERDŐ

Az Országos Erdészeti Egyesület kiadványa. Szerkeszti: dr. Solymos Rezső: A szerkesztőség címe: Budapest V., Kossuth L. tér 11. Levélcím: 1860 Budapest, MÉM EFH. Kiadja a Delta Szaklapkiadó Műszaki Szolgáltató Leányvállalat, 1093 Budapest IX., Közraktár u. 4. Telefon: 175-200. Felélős kiadó: Budai Ferenc főigazgató. Kapják: Országos Erdészeti Egyesület tagjai, előfizethető még a postai hírlapkezelésítő hivataloknál, hírlapüzletekben és a Hírlapelővezetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest, XIII., Lehel u. 10/a. — 1900 — közvetlenül, vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Egy szám ára: 20,— Ft, előfizetés egy évre: 240,— Ft. Külföldön terjeszti a KULTÚRA Könyv- és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat (Budapest, pf.: 149. H-1389) és a MAGYAR MÉDIA (Budapest, pf.: 279. H-1392). Az évi előfizetés ára: 7 dollár.

Révai Nyomda Egri Gyáregysége, Eger. 88 728. Igazgató: Horváth Józsefné dr.

Index: 25 508

HU ISSN 0014-0031

EMLÉKEZZÜNK SCHERG LŐRINCRE, A MAGYAR SPESSART MEGTEREMTŐJÉRE

DR. BORSOS ZOLTÁN

*Bajor tölgyek tövén, Spessartban volt hazám,
Majna-mosta Lohrban ringatott jó anyám,
De több mint fél-század: magyar lett új honom,
S magam ültette tölgy borul síromon.*

(Scherg Lőrinc sírfelirata a Farkaserdőben)

Nagy tanítómesterünkre, a vasi Farkaserdő hajdani főerdőmesterére, a Scherg-iskola és a magyar Spessart megteremtőjére el nem múló szeretettel és örök hálával emlékezünk, magyarországi erdőátalakító munkássága megkezdésének 100. és halála 50. évfordulóján.

Scherg Lőrinc 1884-ben jött először Magyarországra, Sárvárra, ahogyan ő mondta: új hazájába. Sárvár abban az időben már *Lajos bajor kir. herceg* tulajdonában volt, aki 1875-ben, házasság révén jutott a várhoz, és a hozzá tartozó hatalmas szántó-, rét- és erdőterülethez. Erdeinek nagyobbik része a Vas és Zala megyei Farkaserdő északi részén állott: Sárvár, Káld, Vashoszszúfalu, Hosszúpereszteg, Csehimindszent, Csipkerek, Szemenye, Egervölgy, Kám, Bajcgyertyános, Nyőgér, Sótony határában. A herceg az igen jól kezelt bajor erdőkből, a spessarti tölgyesekből hozta magával az erdők szerepét, és mivel nagyon megkedvelte a vasi Hegyhát dombvidékét, magyarországi erdeit is spessarti mintára kívánta kialakíttatni, berendezni, mert gyakori itt-tartózkodásai idején úgy szeretett volna gyönyörködni a Farkaserdő tölgyeseiben is, mint otthon, a Majna menti dombság ápolt, gazdag bükkös tölgyeseiben.

Az új tulajdonos megrökönyödve látta, hogy a régi gazdtól örökölt üzemtervekben a gazdatisztek által óhajtott, követelt erdőpusztításokat törvényesítette még az 1870-es évek elején az erdőrendezést végző — csehországi Chlumettről behívott — *Czauban* nevű erdőmester. Ezeknek az előírásoknak estek áldozatul a Farkaserdő II. dűlő 18., 19., 20. és 21. tagjának, valamint a III. dűlő 13., 14. és 15. tagjának zárt, szép tölgyesei. A gazdatisztek kívánságának megfelelően, mindet szántó- és legelőterületté alakították.

Lajos herceg a szakszerűtlen erdőgazdálkodás és az irtások láttán azonnal cselekedett. Felkutatattatott olyan, jól képzett erdészeket a spessarti erdőségben, akik magyar javadalmazásért hajlandók voltak hazájuk elhagyására, hogy egy új honban bevezessék a céltudatos, szakszerű, tartamos erdőgazdálkodást. Már az első tulajdonosi évében, 1875-ben talált a Majna körüli erdőben egy kiváló erdészt, *Siegel* főerdész személyében, aki hosszabb rábeszélés után vállalta az áttelepülést. Nagyon jó szaktanácsadónak bizonyult, mert javaslatára 1876-ban, az új birtokos *Will* erdőmestert és *Sperr* müncheni kir. asszisztenst is megnyerte a sárvári tevékenykedésre. *Sperr* azonnal el is kezdte az üzemtervek revízióját, és javaslatot tett új üzemtervek készítésére, több erdészszakember behívására. Tanácsára érkezett be Bajorországból *Klaempfl* főerdész 1880-ban és *dr. Grazmann*, a későbbi müncheni erdőigazgató 1881-ben.

Az újabb erdőrendezés irányelveit 1881. április 6-án foglalták jegyzőkönyvbe, melynek előírásait követve az akkor még bajor kir. Forstamtassistent, dr. Grazmann 1882. év végére már be is fejezte az új üzemterv főbb előírásainak rendelkezésbe foglalását. Ennek ismeretében a birtokos azonnal elválasztotta az erdőgazdaságot a mezőgazdaságtól, melynek következményeként véglegesen megszűnt az erdőpusztítás a Farkaserdő bajor kir. hercegi területén.

Dr. Grazmann a részletes tervek elkészítésével lassan haladt. Lajos herceg egyre türelmetlenebbül várta az új üzemtervet és az erdőátalakítások, erdőfelújítások, legelőerdő-felszámolások megkezdését. Újabb segítség kellett Bajorországból. 1884-ben meg is érkezett *Fürst* és *Scherg* erdész, majd 1886-ban *Handschuh* erdész, 1887-ben *Schmidt* főerdész, 1889-ben *Harvich* főerdész, 1892-ben *Webel* és *Oxenhoffer* erdész.

Lajos herceg hamar felismerte a Majna menti Lohrban született, spessarti erdőkben képzett Scherg Lőrinc kivételes tehetségét, ezért dr. Grazmann mellé irányította az üzemtervezés meggyorsítása érdekében, aki rövid idő alatt annyira megismerte annak képességeit, hogy 1885-től a legelőerdők átalakítási terveinek készítését is rá merte bízni.

Az erdőátalakítások első 50 esztendeje, 1888—1938-ig

Scherg Lőrinc 1888-ban véglegesen Magyarországon, Sárváron telepedett le, és ettől az időtől kezdve erdőfelújítási, erdőátalakítási, erdőnevelési, erdőfeltárási tervek az ő irányításával valósultak meg. Az új tulajdonos 1892-ben Scherg Lőrincel végeztette el az üzemterv első revízióját. Ezzel a lehetőséggel is szabad kezet kapott elképzelése — a magyar Spessart — megvalósítására. Ezen dolgozott mint uradalmi erdőhivatal-vezető élete végéig. Az átalakításokat 50 esztendő tervező és végrehajtó tevékenységével az erdőség jelentős részén meg is valósította. Az újabb revíziót Scherg Lőrinc irányításával, Harvich uradalmi erdőgondnok végezte 1902-ben. Az első világháború idején elmaradt a revízió. 1920-ban Scherg Lőrinc fiát, Scherg Károly m. kir. főerdőmérnököt bízták meg az új üzemterv elkészítésével, mely atyja irányelveinek megfelelően, minden előírásában a furnértölgyesek, a magyar Spessart megteremtését szolgálta.

Lajos bajor kir. herceg meglepéssel figyelte a Scherg Lőrinc irányításával folyó, nagyarányú erdőfelújítási, erdőátalakítási, erdőápolási munkákat. Megnyugodva állapította meg, hogy zárt, sűrű fiatal erdőállományok díszelnek a Farkaserdő mind nagyobb területein, amelyekben éppúgy, mint a régebbi időkből megmaradt, középkori erdőkben, uralkodik a tölgy mert az apó- és nevelővágások során a gyertyánt és a csert szakszerűen visszaszorították. Egyre többször jött Sárvárra, és egyre hosszabb időt töltött ott. 1912-ben is Sárváron tartózkodott amikor kapta a hírt atyja, a 91 éves *Luitpold* haláláról. Hazahívták, hogy átvegye a megüresedett régensséget. 1913-ban Münchenben *III. Lajos* néven királlyá koronázták. Alig várta, hogy újra Magyarországra jöhessen, ami 1914. május 7-én meg is történt. Akkor már igen jól beszélt magyarul. Ezt egyébként minden németajkú magyarországi alattvalójától elvárta. Királyi uralkodását az 1918-as forradalom szakította meg. Utána ismét Sárvárra jött 1921-ben, de már nagybetegen. Itt is hal meg, még abban az évben, amikor szeretett Farkaserdejét újra megláthatta.

A volt király fia, *Ferenc bajor kir. herceg* 1922-ben költözött Magyarországra, állandó sárvári tartózkodásra. Az erdő szeretét atyjától örökölte, ezért a Farkaserdő fejlődése, gazdagítása töretlenül tovább tartott. Még a mezőgazdaság rovására is tömte pénzzel az erdészkerületeket, hogy a legelőerdők

átalakítása minél előbb befejeződjék. Ferenc herceget ifjú koromban több alkalommal is láttam a Farkaserdőben — jelölőkéssel a kezében — Scherg főerdőmester, Böröndi erdőmester és a kerületvezető erdészek társaságában, amikor gyertyánokat, csereket kivágásra, tölgyeket túltartásra válogattak és jelöltek. Az erdőket annyira szerette, hogy fiát — a szintén erdőimádó — *Lajos herceget* soproni főiskolánkba irányította, s ő ott a 30-as évek elején erdőmérnöki oklevelet szerzett.

Ők voltak Scherg Lőrinc gazdái. Ilyen erdőbirtokosok támogatták, pénzelték erdőátalakító munkáit. Megérdemelték ezért a szakszemélyzetnek a fáradságot, lehetlent nem ismerő, feltétlen engedelmet tanúsító magatartását, a tulajdonos iránti önként vállalt teljes lojalitást. Megérdemlik a mi hálnakát is, és azt is, hogy emléküek előtt tisztelettel hajtsuk meg fejünket.

Elődeink munkaszeretetére, tenniakarására óriási szükség volt, mert az értéktelen legelőerdőkből kellett jó szerkezetű, termőhelynek megfelelő fafajú, zárt, elegyes erdőket kialakítaniuk. A Sárvár, Vasvár, Zalabér, Zalaszentgróti Zalaerdő, Duka határok között álló hajdani, 60 ezer hektáros Farkaserdőből a múlt század közepére megmaradt 30 ezer ezer hektáros erdő nagy része ugyanis hamuzsírfehéssel, legeltetéssel tönkretett, kiritkított fás legelővé degradálódott, az északi részén álló 10 ezer hektáros erdőtömb pedig a legszomorúbb képet mutatta az 1880-as évek elején. Uralkodó fafaja a nyír volt, amely alatt boróka, galagonya, fagyal, kecskerágó, mogyoró, som és seprőzanót terjeszkedett. Jobb talajokon a nyír mellett alacsony törzsű, ágas-bogas gyertyánok, szálinként és csoportosan kocsányos és kocsánytalan tölgyek, kavicsosabb talajokon cserek álltak. Ezen a területen *II. József* térképeihez tartozó leírások szerint azelőtt zárt tölgyesek, cseresek, bükkösök és gyertyános tölgyesek álltak.

Scherg Lőrinc örök érdeme, hogy jól ismerte fel a táj természetes erdő-típusát: a *gyertyános tölgyest*. Azt, hogy Spessarttól eltérően, Farkaserdőben a tölgy árnyat tűrő elegyfája, segítőfája nem a bükk, hanem a gyertyán. A bükk itt csak extrazonálisán él a dombok északi, nyugati és keleti oldalain. Igen eredményes erdőfelújítási eljárást, módszert dolgozott ki, melyet róla *Scherg-féle, természetes körülmények közti felújítógásnak* nevezünk el. Ez az eljárás a meglévő ritka állományt — annak védelmében, a természetes körülményeket utánozva — tölgymakk-alátelepítésből és cser, valamint gyertyán természetes újulatból származó egyedekkel, három belevágással, 5—6 év alatt váltja fel.

Scherg Lőrinc határozottsága, keménysége, tekintélyt parancsoló egyénisége, vele született kiváló helyzet- és állapotmeghatározó képessége kellett ahhoz is, hogy a felújított, zárt erdőkké alakított állományok el ne gyertyánosuljanak, mert a gyertyán áldás is, átok is lehet az erdőnevelésben. *Kaán Károly* 1923-ban többek között a következőket írta a gyertyánkérdésről:

„A gyertyán megjelenése, elszaporodása és túltengése még sok bajt és gondot fog okozni a magyar erdőgazdaságnak. Nem látjuk előre a jövő gazdaság eredményeinek a messze évszázadokba nyúló kialakulását, mégis azt hisszük és valljuk, hogy végeredményben ha helyreáll a gazdasági rend, s ha megjavul az ország dombvidékének és előhegységének a helytelen erdőgazdasági eljárások és sok egyebek folytán elsilányult erdőtalaja, s ha mindennek révén az idők során a gyertyán által is jelentékenyen javított talajban más, értékesebb fajok a mainál sokkal életerősebb boldogulást találnak: úgy azok majd maguk is könnyebben veszik fel a versenyt a gyertyánnal főleg akkor, ha éber emberi szemek és munkás emberi kezek segítségére lesznek ennek az evolucionációnak.”

Scherg Lőrinc jól ismerte fel, hogy a gyertyán a vasi és zalai Hegyháton feljúlási optimumában van, ezért az első évtizedekben a tölgy fölé nő, mely mesterséges segítség — a gyertyánok tölgykorona alá metszése — nélkül pár év alatt elpusztulna. Sajátos módszert alakított ki ezért a nevelővágásokban is, melynek az a fő célja, hogy a tölgyek élvezzék a gyertyán törzsvédő, majd talaj- és törzsárnyaló támogatását, de mindig csak alattuk legyenek, és mindig csak olyan törzsszámban, amennyire a tölgyeknek szükségük van. Ez ötévenkénti tisztítást, majd gyéritést kíván az állományok 30 esztendőskoráig.

Bár az erdő tulajdonosai szenvedélyes vadászok voltak, Scherg Lőrinc mégis megtalálta a lehetőségét az erdő- és vadgazdálkodás összhangja megteremtésének. Igen gazdag téli vadetetéssel, el nem szaporított szarvasállománnyal és a következő hitvallás következetes, gyakorlati alkalmazásával oldotta meg a vad és a vadászat kérdését:

„...az erdészek és vadászok érdekei összeegyeztethetők, de csakis úgy, ha nem jágerok vezetik az erdőgazdaságot, hanem tanult erdészek, kiknek megadatik az alkalom a vadászat gyakorlására is, mert a szenvedélyes és jó vadász mindkét érdeket összhangba tudja hozni, és vadászat kedvéért bebarangolja az erdő legrejtettebb helyeit, miközben sok oly dolgot vesz észre, amire az erdész ezen helyek bejárása nélkül nem is gondol.”

Az erdőtulajdonos és Scherg Lőrinc főerdőmester mintaszerű erdőgazdálkodással példát mutatott a Farkaserdő többi erdőbirtokosának is. Az évek múlásával a bajor erdészek kezdtek kiöregedni. Helyettük Scherg Lőrinc a környékbeli falvakból származó erdőmérnököket és erdészeket foglalkoztatta, akikből igen alapos tudású, nagy szorgalmú alkalmazottakat nevelt és képzett. Így került a bajor hercegi uradalom pornóapáti erdeinek élére az 1920-as évek elején *Horváth László* erdőmérnök, és a káldi erdeink erdőmesteri besztásába *Böröndy Lajos* erdőmérnök. Neves magyar erdészdinasztiák alakultak ki a Farkaserdőben. A *Horváth*, a *Papp*, a *Remete*, a *Farkas*, a *Fülöp*, a *Pethő*, a *Komáromi*, a *Varjú* név hozzá tartozik a Farkaserdő múltjához.

Scherg Lőrinc 50 esztendőskorát alkotó munkásságának eredményét a vasi Farkaserdő északi tömbjének nagyobbbrészt hercegi tulajdonban volt birtokára az 1. táblázat adatai mutatják.

1. A Farkaserdő északi tömbjének adatai 1888—1938 között

	1888-ban		1938-ban	
	ha	%	ha	%
Legelőerdők	3610	67	120	2
Elgyertyánosult tölgyesek és cserések	357	7	1749	32
Szórt gyertyán elegyű tölgyesek	540	10	570	10
Gyertyán alsó szintes tölgyesek	—	—	240	4
Gyertyánnal egy korú tölgyesek	24	1	840	16
Bükkös gyertyános tölgyesek	—	—	160	3
Furnér gyertyános tölgyesek	—	—	162	3
Szállaló bükkös gyertyános tölgyesek	—	—	—	—
Egyéb fafajok	820	15	1510	30
ÖSSZESEN:	5351	100	5351	100

A legelőerdők átalakítása ebből láthatóan még Scherg Lőrinc életében befejeződött. Halála idején már zárt faállományok borították a Farkaserdőt. Munkája értékét még az sem csökkenti, hogy 1749 ha-on csak elgyertyánosult tölgyeseket és csereseket tudott kialakítani, mert azok is ontják az átlagos évi 5—6 m³-es fanövedéket és 80—90 éves korukban alkalmasak a mestersegés segítséggel elvégezhető, természetes felújításra. Az elgyertyánosult tölgyesek közé soroljuk azokat az állományokat, amelyekben a kiváló minőségű — egészséges, életerős koronájú, jó alakú, 1 mm feletti évgyűrűket adó — tölgyek száma nem éri el a hektáronkénti 100 db-ot.

A Farkaserdő Scherg Lőrinc halála utáni 50 esztendeje, 1938—1988.

Scherg Lőrinc halála után Horváth László okl. erdőmérnök, a bajor hercegi uradalom Pornóapáti körül levő lombos-fenyves erdeinek erdőmestere került át Sárvárra, főerdőmesteri munkakörbe. Bár a fenyvesek felújításában, nevelésében volt nagyobb gyakorlata, mégsem következett be törés a Farkaserdő művelésében, mert ő is igen jól ismerte a Scherg-módszereket, és Böröndy Lajos okl. erdőmérnök, erdőmester — a gyertyános tölgyesek kiváló ismerője — is Káldon szolgálta tovább a Farkaserdőt. Nem is volt baj 1943-ig. Akkor azonban a háború, a közeledő front megszakította a jól irányított erdőfejlődést. A birtokos és családja, majd a személyzet jelentős része is nyugatra távozott.

Scherg Lőrinc halála utáni első öt esztendő háborítatlan munkája után [kövétkezett a Farkaserdő életében olyan öt év, mely maradandó nyomot hagyott az állományok összetételében és szerkezetében. A Farkaserdő, mint bajor hercegi tulajdon, a szovjet vagyongazdálkodás birtokába került. 1948-ig nem is volt szakember irányítója, csak a helyben maradt kerületvezető erdészek igyekeztek védeni a faállományokat, s ez kevés sikerrel járt. Nem erdészszívű vezetők megrabolták és elgyertyánosult, elcseresült sok erdőrészt. Rodnyikov szovjet erdőmérnök megváltóként érkezett 1948-ban Sárvárra, a szovjet vagyongazdálkodás szolgálatába. Pénzt ő sem tudott adni a sürgős ápolásokra és tisztításokra, de engedélyezte azokat, és a belőlük kikerült faanyagot fizette ki a munkásokat. Ezért is, és az erdőrablások megszüntetéséért is, szeretettel gondolunk rá és tisztelettel hajtjuk meg fejünket neve hallatára.

Mint e táj szülötte, gyermek- és ifjúkorom álmainak megvalósulását éreztem 1950-ben, amikor a volt Sárvári Állami Erdőgazdálkodás beosztott erdőmérnökeként a szovjet vagyongazdálkodástól átvehettem a Farkaserdőt a magyar állam tulajdonába. Hónapokkal utána, már a hajdani Sárvári Állami Erdőgazdálkodás kezelésébe került, amelynek erdőművelési vezetője, s így a Farkaserdő gazdálkodásának irányítója lehettem. Böröndy Lajos erdőmester halála és Horváth László főerdőmester Győrbe helyezése után, 1951-től úgy éreztem, minden felelőség az enyém, mert a Farkaserdőt rajtam kívül az erdőgazdálkodás egy vezetője sem ismerte, de beosztásomnál fogva is nekem kellett az égő lángot továbbvinni, a tűz kialakulását megakadályozni.

Örök hálával gondolok Farkas József erdészre, a Farkaserdő Farkas erdész-dinasztiájának legtehetségesebb tagjára, *Bedő-díjas* munkatársamra, aki elméleti ismereteimet gyakorlati tudásával egészítette ki, és segített első irányító lépéseim megtételében. Böröndy Lajos, Horváth László és *Márkus László* mellett, tisztelettel gondolok az akkori legfelsőbb irányításban dolgozó, nagy tudású, széles látókörű idősebb erdőmérnökökre is, akik tanácsaikkal, bátorításukkal segítettek a Scherg-örökség megőrzésében és gazdagításában. Közülük *Fila József*, *Riedl Gyula*, *Bontay Ferenc*, *Rott Ferenc* nevét a Farkaserdő emlékkönyvébe aranybetűkkel kell beírni a volt vasiak mellé.

A felsoroltak segítségével, gyermek- és ifjúkoromban szerzett helyismertem birtokában, hároméves faállomány-szerkezeti, felújítási, növőter- és növekedésvizsgálat után köteleességéből fakadóan leírtam mindazt, amit Scherg Lőrincről tanultam és mindazt, amit az 50 éves erdőátalakító és erdőnevelő munka kiértékeléséből a jövőre nézve kötelező érvényű utasításnak kellett tekintenie minden, Farkaserdőt szolgáló erdésznek. Ezzel tudtam biztosítani a Scherg-örökség szellemi hagyatékának továbbadását, fejlesztését és gazdagítását.

Elsőként a természetes és természetet utánzó felújításokra kellett utasítást szerkesztenem, és azt megtaníttatni azokkal az új erdészekkel, akik csak abban az időben tettek erdész szakvizsgát. Ezt Az Erdő 1953., 4. számában írtam le „Gyertyános tölgygazdálkodás, különös tekintettel a természetes felújításra” címmel. Vele egy időben kellett rendelkezést készítenem a gyertyános tölgyesek termőhelyén álló átmeneti társulásokról is. Azt Az Erdő 1954., 12. számában írtam le „Átmeneti társulások a gyertyános tölgyesek termőhelyén” címmel. Meg kellett alaposan vizsgálnom a Farkaserdő gyertyános tölgyeseinek a fahozamát is, mert nem voltak birtokunkban azokról megbízható felmérések. Azt Az Erdő 1956., 2. számában írtam le „A gyertyános tölgyesek hozamfokozásának kérdéséhez” címmel. Kötelességemnek tartottam további faállomány-szerkezeti vizsgálatok végzését is, mert erdészeinknek csak vizsgálatokra alapozott hálózat, növőter, törzszám eligazítást adhattunk a tisztítások és gyéritések jelöléséhez. Ezt Az Erdő 1957., 2. számában közöltem, „Faállomány-szerkezeti vizsgálatok a vasi Hegyháton” címmel.

Ezek után érkeztem el felejthetetlen emlékü dr. Róth Gyula segítségével oda, hogy készletgazdálkodással foglalkozzak, majd arra alapozva kezdeményezést tegyek a szálalógazdálkodás bevezetésére, a magyar Spessart megvalósításának következő lépéseire. Azt pedig Az Erdő 1958., 4. számában közöltem, „A szálalógazdálkodás lehetőségei tölgyeseinkben” címmel. Az utódok, s a mi munkánk eredményeként az újabb 50 esztendő alatt a vasi Farkaserdő északi tömbjének állományai a 2. táblázat adatai szerint változtak.

2. A Farkaserdő északi tömbjének adatai 1938—1988 között

	1938		1988	
	ha	%	ha	%
Legelőerdők	120	2	—	—
Elgyertyánosult tölgyesek és cseresek	1749	32	820	16
Szórt gyertyán elegyű tölgyesek	570	10	676	12
Gyertyán alsó szintes tölgyesek	240	4	454	9
Gyertyánnal egy korú tölgyesek	840	16	1463	28
Bükkös gyertyános tölgyesek	160	3	220	4
Furnér gyertyános tölgyesek	162	3	218	4
Szálaló bükkös gyertyános tölgyesek	—	—	134	2
Egyéb fafajok	1510	30	1366	25
ÖSSZESEN:	5351	100	5351	100

Míg Scherg Lőrincnek és társainak a főfeladata az első 50 esztendőben a legelőerdők, fás legelők zárt állománnyá alakítása volt, a miénk a már zárt, elgyertyánosult tölgyesek és cseresek jelentős csökkentéséből, a furnér gyertyános tölgyesek megvalósításának előkészítéséből állt. A rossz emlékü 1943—1948-as öt esztendőt kivéve, a mai napig nem termeltünk ki egyetlen olyan,

100 évhez közeledő gyertyános tölgyest sem, amelyben hektáronként legalább 100 db jó tölgy áll. Nagy öröm ezért mindannyiunk számára, hogy a Farkaserdőben ma már 1650 ha olyan, 100 év körüli gyertyános tölgyes van, melynek minden hektárján 100 db-nál jóval több egészséges törzsű és koronájú, 1 mm-nél nagyobb évgyűrűt adó tölgy áll. Ezek vágásérettségi kora 110—150 év attól függően, meddig tudják adni az 1 mm-es évgyűrűket. Ezekből lesznek a spessartihoz hasonló — annál ugyan jóval nagyobb évgyűrűket adó, de mégis igen értékes — furnértölgyesek.

A Scherg-iskola mának és jövőnek is szóló leckéje

Minden erdész legfontosabb költelessége a mainál gazdagabb, egészségesebb — a termőhely természetes erdőtípusának megfelelő — legértékesebb fatermést adó erdőállományok kialakítása. Ezért a *termőhely potenciális termőképességét ki nem használó, növedéktermelésben erősen lecsökkent, vagy megállt erdőrésztleteket átalakításra kell előírni*. Ezekben a véghasználati fakitermelés minden fejszecsapása az erdőművelés legértékesebb munkájának tekintendő. Ezért nem szabad sajnálni ezeket a faállományokat, bármennyire kedves emléküek, és esztétikailag bármennyire értékesek a kívülállók megítélése szerint. Ne szakadjon meg értük erdészszívünk, az utánuk következőknek csak szebbek, de sokkal értékesebbek is lehetnek. Erre a vasi Farkaserdő északi részén 5000 hektáron tudunk példát mutatni.

Erdőápolás, erdőnevelés, szakszerű törzsmínősítések után *megfelelő időben végzett ápoló- és nevelővágások nélkül nem lehet értékes, elegyes erdőket teremteni*. Scherg Lőrinc fél évszázadának második felében és a mi 50 évünk első negyedszázadában a véghasználatból kikerülő fatömeg az összesnek csak 50%-át tette ki. A másik felét a tisztítások és gyérítések adták. Bebizonyosodott Kaán Károly jóvendülésének igazsága: „A gyertyán megjelenése, elszaporodása és túltengése még sok bajt és gondot fog okozni a magyar erdőgazdaságnak... könnyebben veszik fel a versenyt a gyertyánnal akkor, ha éber emberi szemek és munkás emberi kezek segítségével lesznek...” A Farkaserdőben mindig voltak „éber emberi szemek”-kel rendelkező kerületvezetők, akik valódi gazdaként, az erdő hűséges szolgájaként, mindig megtalálták és biztosították a „munkás emberi kezek”-et. A tölgygazdálkodásnak csak egy termelési (fatermesztési, fakitermelési) célkitűzése lehet. Ez pedig a legértékesebb választék, a *furnérrönk-termelés*. Elpredálja 70—80 év munkáját és termését az, aki 90—100 éves korban véghasználatra írja elő az egészséges, még 1 mm feletti évgyűrűket adó egyedekből álló tölgyeseit.

Az erdőben békésen megfér egymás mellett annak két édes gyermeke: a *fa és a vad*. De csak akkor, ha a vad létszámát nem hagyjuk a fa rovására túlzottan felemelkedni. Ez különösen a Farkaserdőre és a hozzá hasonló aljnövényzet és cserje nélküli, almos állapotú gyertyános tölgyesekre és bükkösökre vonatkozik. A bíró- és tűrőképességet igen nagyfokú téli takarmányozással lehet fokozni. Gyermekek és ifjúkorom legkedvesebb farkaserdei emlékei között élnek szívemben azok a csatangolások, amikor barátaimmal vízfolyások, patakok mentén, ártereken a nyári iskolai szünetben kecskefűz gallyakat gyűjtöttünk, majd azokat ezerszámra kis kékébe kötöttük, télen a szálások fáira akasztottuk és a szarvasoknak kínáltuk. Azok örömmel el is fogadták, és azzal hálálták meg, hogy annyival kisebb kárt tettek a fiatalokban. Bőséges és megfelelő összetételű etetéssel — a vad számára kedves és nélkülözhetetlen élelem mesterséges pótlásával — jelentősen csökkenthető az erdei vadkár.

Kötelességemnek tartottam a Farkaserdőtől való elköszönésem előtt leírni mindazt, amit az utódok lehetőségként, esetleg feladatként vagy talán lelkiismereti parancsként megvalósítandónak tarthatnak. „A Vas megyei Farkaserdő felújításának terve az ezredfordulóig” című munkámban írtam le mindazt, ami az előző 100 év erdőművelésének szellemi hagyatéka, amit ápolni, féltetni, igen értékes kincsként őrizni kellene. Ebben leírtam azt is, hogyan lehet azt továbbfejleszteni, milyen eljárásokkal, módszerekkel, műveléstechnikai előírásokkal lehet legeredményesebben dolgozni a magyar Spessart kiteljesedéséért. Ezt a leírást az MTA Veszprémi Bizottságának erdészeti szakbizottsága bírálta, értékelte és ajánlotta figyelmébe az erdőtervezőknek és erdőgazdálkodóknak.

Ebben az 50 esztendőben már gazdag aratás lesz. Elérik 110—150 éves véghasználati korukat a legszebb és legértékesebb furnértölgyesek. Köztük mintegy 90—100 olyan erdőrészlet is van, melynek minden hektárja 70—80 m³ furnérrönköt ad. Ezek gyertyános tölgyesek, melyek talaja almos vagy szagosmüvés állapotban van, a lehulló makknak minden szemét befogadja, és újulatot nevel belőle. Természetes felújításra kínálják magukat, melyet el kell fogadni és ki kell használni. Egyre nagyobb területen — főleg a bükkös gyertyános tölgyesekben — lehet bevezetni a szálalógazdálkodást, melynél szebb erdészfeladatot nem is tudok elképzelni. Ha mindez megvalósul, 50 év múlva a vasi Farkaserdő északi tömbje a 3. táblázat képét mutatja.

3. A Farkaserdő északi tömbjének távlati képe, 2038-ig

	1988 ha	1938 ha	1988 ha	2038 ha
Legelőerdők	3610	120	—	—
Elgyertyánosult tölgyesek és cserések	357	1749	320	210
Szórt gyertyán elegyű tölgyesek	540	570	676	870
Gyertyán alsó szintes tölgyesek	—	240	454	590
Gyertyánnal egy korú tölgyesek	24	840	1463	851
Bükkösök gyertyános tölgyesek	—	160	220	470
Furnér gyertyános tölgyesek	—	162	218	850
Szálaló bükkös gyertyános tölgyesek	—	—	134	550
Egyéb fafajok	820	1510	1366	960
ÖSSZESEN:	5351	5351	5351	5351

Z Á R S Z Ó

Rég elmúlt Scherg Lőrinc és munkatársainak 50 esztendeje. Most tellett le utódainak, a mi 50 éves szolgálatunk is. Fél századnál több ideje annak, hogy Scherg Lőrinc nekem és korombeli, akkor ifjú barátaimnak is megmutatta, milyen mélyre tegyük a tölgyemakkot a ritka faállományú, öreg gyertyános cserések talajába. Abból a makkból mára egyenes törzsű, szabályos és dús lombozattal bíró koronájú fákból álló, ideális szerkezetű, értékes, középkorú állományok fejlődtek. Attól az első makkrakástól számítva most telt le az én 50 esztendőm küldetésem a Farkaserdőben. Elkészönök tőle azzal a fájó érzéssel, hogy ezután már csak ahhoz lesz erőm és lehetőségem, hogy eljárjak szülőföldemre, és mint egy szentkép előtt, leboruljak Scherg Lőrinc síremléke előtt, kegyelettel és hálával emlékezve megadjam neki a tiszteletet

az utódok nevében is. A minket követő újabb erdészgenerációtól pedig azt kérem, hogy ne hagyják kialudni a lángot, legyenek hűséges szolgálói a Farkaserdőnek és valósítsák meg azt, amiért elődeik 100 éven keresztül dolgoztak és dolgoztunk: a magyar Spessartot.

Meghajolok még egyszer síremléke előtt és újra olvasom:

Scherg Lőrinc erdőmester
M. kir. gazdasági főtanácsos
A bajor Szt. Mihály-rend lovagja, 1864—1938

Szemeim könnybe lábadnak, újra magam előtt látom derűs tekintetét, halom kedves és mindig biztató szavait. Békés, nyugodt pihenést kívánok és álmai megvalósulásáért fohászkodom.

A SÁRVÁRI ERDŐK BAJOR ERDÉSZEIRŐL

DR. HILLER ISTVÁN

Örvendetesen megélnékültek a hagyományos magyar—német erdészeti kapcsolatok és így egyre több szó esik régi eseményekről, szakférfiakról, akikre már alig emlékezünk. Bár a sárvári erdők története visszatérő témája erdészettörténezeinknek, több szó esik az erdők műveléséről, kevesebb művelőiről. Ebben az írásban a művelők szempontjából foglalkozunk az egykori sárvári uradalmi erdőkkel [1].

Sárvár birtokosa 1875-től *Mária Terézia estei főhercegnő* volt, aki 1868-ban házasságot kötött *Lajos bajor királyi herceggel*. Ettől kezdve a bajor erdészek sok évtizeden keresztül meghatározó szerepet játszottak a sárvári erdők történetében. Az erdészek tevékenységéből fakadóan munkájuk hatása és eredménye jóval hosszabb időre szólt, mint beavatkozásuk az erdő életébe. Lajos herceg a magas kultúrájú bajor erdők-ből behívta a kiválóan képzett erdészeket, akik széles körben elhintették az erdő szeretetét, amely mind a mai napig él. A Sárvárra érkezett bajor erdészek hazájuk erdőgazdálkodásából merítették a példát, de nem az ottani gazdálkodás utánzásával, hanem a magyar viszonyoknak megfelelően. Ezek a bajor erdészek magyarrá lettek és magyar érdekekért dolgoztak, magyarrá nevelték fiaikat, de mindenben megtartották a német alaposságot és tervszerűséget. Mielőtt részletesen szólnánk a bajor erdészekről, néhány mondatot a Wittelsbach-család néhány tagjáról is írunk kell. Ennyivel tartozunk!

Az Erdészeti Lapok 1921. 414. oldalán a következő olvasható: „III. Lajos bajor király †. Magyar földön, sárvári birtokán hunyt el f. é. október hó 18-án a trónjáról elüldözött Lajos bajor király. Mintaszerűen berendezett sárvári birtokát rendkívül kedvelte és szívesen időzött ott. Azok a kartársak, akik 1890-ben a 'nagy gyakorlat' alkalmával a sárvári birtokon megfordultak, bizonyára emlékeznek nemes alakjára, amint az erdőben tanárainkkal és velünk együtt költötte el ebédjét.”

Természetesen ennél többet tett a sárvári erdőkért. Még királyi herceg korában megtanult magyarul, később mint király, ha Sárváron tartózkodott tüntetőleg mint magyar földesúr viselkedett és ezt megkövetelte beosztottjaitól is. Szétválasztotta az erdő- és mezőgazdasági kezelést, megszüntette az erdei legeltetéseket, megkövetelte az erdő rendes kezelését, a vékonyabb gyérítési anyag kiszállítását és értékesítése érdekében utakat építtetett. Igyekezett összeegyeztetni az erdészet és a vadászat érdekeit.

Fia *Wittelsbachi Ferenc bajor királyi herceg* szakított az akkori szokásokkal, fiát nem gazdásznak, vagy jogásznak taníttatta, hanem rendes hallgatónak beíratta a soproni erdészeti szakra. *Lajos királyi herceg* itt fejezte be tanulmányait és néhány évvel ezelőtt látogatást tett a soproni egyetemen és annak könyvtárában, fiával *Prinz Luitpold von Bayern*-el együtt. *Prinz Luitpold* mostanában sorra nyitja meg Magyar-